

Друштвене промене и војне реформе у страним оружаним снагама

УДК: 355.1.001.73 : 316.42

Мр Небојша Николић, мајор

Оружане снаге нису апсолутно изолована целина једног друштва, па промене у друштву, као њиховом логичном окружењу, некад утичу на промене унутар њих.

За праћење ефеката војних реформи једне земље веома је значајно сагледавање сличних искустава других земаља. Аутор је у раду приказао војне реформе у последњој деценији 20. века у Аргентини, Бугарској, Грчкој и Мађарској, као неким од земаља у којима су се, у наведеном периоду, десиле велике друштвене промене.

Увод

Последњих година веома су актуелне промене у веома различитим друштвеним областима и разним државама света, пре свега у земљама источне Европе, укључујући и нашу земљу. Те промене су уследиле после претходног вишедеценијског изостанка великих и, поготову, корених промена унутар тих друштава, али и због промена у међународним односима. Такво стање се неминовно одражава и на оружане снаге (ОС).

Међутим, док земље (и оружане снаге тих земаља) источне Европе „откривају“ феномен промена после више деценија, то се не може рећи и за државе и њихове војске на западу. Потребе за извесним променама, прилагођавањима, преформацијама и рационализацијама увек су постојале у војскама водећих западних држава, и то до те мере да се и у њиховој терминологији налази израз „непрекидност промена“. Наиме, оружане снаге водећих западних земаља стално (годишње) имале су прецизно одређен и стриктно ограничен војни буџет, али су, истовремено, њихова државна руководства захтевала развијање ОС које могу ефикасно да се употребе и далеко од матичне државне територије. Стога су ОС тих земаља стално, поред осталог, разматрале, пројектовале и спроводиле војне реформе различитог обима и дубине. Ти војно-реформски процеси нису били једноставни, пратили су их разни проблеми и често су дуго трајали. Дакле, „непрекидност промена“ оружаних снага стална је категорија, која у садашње време само постаје динамичнија.

Због велике сложености, значаја, дуготрајности, специфичности и бројних последица реформи оружаних снага, потребно је да се у реализацији тог задатка, поред осталог, искористе и искуства других земаља и њихових оружаних снага. На тај начин се постиже увид у:

- узроке и пројектоване правце реформи;
- проблематику везану за оперативну реализацију реформи;
- превентивну припрему (психолошка, едукативна) људства оружаних снага за реформе.

Војна реорганизација у Аргентини

И поред географске удаљености и разлика у величини територије, геостратегијском положају, окружењу итд., реформе аргентинске војске су интересантне због следећег:

- временски, реформе су започете у првој половини осамдесетих година, па у вези с њима постоји веће искуство;
- једна од најдиректнијих последица промене друштвено-политичког устројства су управо војне реформе;
- војска Аргентине била је у периоду пре промена једна од највећих у региону;
- војска је интензивно коришћена у решавању унутрашњих криза у земљи;
- у периоду реформи Аргентина је водила рат са Великом Британијом (Фокландски рат);

Најзначајнија друштвено-политичка промена у Аргентини, која је била и непосредни узрок за каснију реорганизацију војске и система одбране у целини, био је пренос власти са војне хунте на цивилну владу 1983. године. Једна од првих последица било је драстично смањење војног буџета, на око две трећине дотадашњих средстава. Војска је изгубила поверење јавности и поред крвавих победа против герилских јединица у земљи, а председник државе, као командант оружаних снага, померио је питања везана за област одбране на дно листе владиних задатака. Такво стање се задржало годинама.

У другој половини деведесетих година политичари су почели да се суочавају с чињеницом да су смањене војне могућности Аргентине као и да аргентински суседи – Бразил и Чиле, улажу велике напоре у модернизацију и повећање војних потенцијала. Због тога је група аргентинских конгресмена, свесна могућих последица по земљу, израдила план реорганизације војске и предочила га током 1996. године конгресном комитету за одбрану. После интензивних расправа, у које су били укључени и политички и војни званичници, план је добио подршку Конгреса, а током 1997. године и подршку других значајних државних структура.

Планом реорганизације војске, у основи, предвиђено је, као главна смерница, повећање могућности војске за остварење циљева наци-

оналне одбране, укључујући и подршку међународној безбедности и мировним операцијама. На основу тог плана, аргентинске оружане снаге су први пут добиле мандат од политичких структура власти за ангажовање у мисијама изван националних граница.

Заједно са дугорочним захтевом који се односи на спремност за одговор на угрожавање безбедности земље споља, новим законом о националној одбрани и Законом о унутрашњој безбедности обухваћени су сви потенцијални начини ангажовања војске. *Законом о унутрашњој безбедности*, начелно, забрањена је употреба војске против домаћих елемената. За те потребе предвиђена је употреба безбедносних и полицијских снага, али је дозвољено војсци да пружа ограничену подршку тим структурама, као што је, на пример, логистичка подршка. Употреба војске у оружаним акцијама законом је забрањена чак и за операције против нарко-организација и домаћих наоружаних група.

Оружане снаге, према новој организацији, биће усмерене на класичне војне операције, подршку међународним мировним мисијама, логистичку и другу ограничену подршку полицији. Такође, стратегијским планирањем предвиђено је да регионални одбрамбени споразуми утичу на структуру оружаних снага. Новим законом су предвиђене мање оружане снаге, али са већим могућностима, и бољи стандард војног персонала.

Национална територија биће подељена на стратегијске области, а свака област имаће здружену војну команду. Резултат ће бити скраћење ланца командовања у односу на претходно стање. Оперативне јединице у свакој области биће груписане ради рационалног коришћења објеката за смештај, полигона за обуку и опреме и објеката за одржавање. У миру ће се оружане снаге састојати од две групе јединица: снага у готовости за дејства и резервних снага, а нагласак ће бити на борбеној спремности, уместо на величини снага.

Војни систем образовања интегрисаће се с националним (цивилни) системом ради бољег коришћења постојећих капацитета, избегавања преклапања и опште интеграције националних образовних институција.

Први пут у историји оружане снаге ће имати вишегодишњи буџет. Законом је предвиђено годишње повећање буџета за око три одсто у односу на буџет из претходне године, и то у периоду од четири године (од 1999. до 2003. године).

Приликом разматрања опремања војске, Здружени генералштаб предлагаће министру одбране која војна опрема и средства треба задржати, која треба да се модификују а која треба да буду замењена. Сва нова војна опрема чија се набавка планира из иностраних извора, мора да има пратећу технологију и пратећу опрему за обуку и увежбавање. Домаћа индустрија војне опреме и наоружања биће продата приватном сектору и биће добродошле стране инвестиције. Финансијски фондови за модернизацију и набавку нове опреме делом ће се по-

пунити од средстава добијених продајом дела војних објеката, имовине и опреме. Остатак средстава за те фондове обезбедиће се из буџета.

Предвиђено је праћење динамике реализације планиране реорганизације војске. У вези с тим, Министарство одбране има задатак да три месеца после ступања на снагу новог закона, извести Комитет за одбрану Конгреса, о напретку у реорганизацији војске. Након године од доношења закона министар одбране има обавезу да: саопшти план за нову организацију војске; дефинише захтеве за резервну компоненту оружаних снага; употпуни дугорочне планове везане за војни буџет; дефинише план мобилизације и сачини преглед свих средстава и опреме који се могу продати. После три године министар одбране мора дати најбољи могући план за интегрисање војног и националног (цивилни) образовног система; завршити пројекат за рачунарску мрежу оружаних снага и искомбиновати применљиве законске одредбе из претходног војног кадровског система са захтевима у новом закону. Законодавац је предвидео да се кроз пет година поново размотре одређене одредбе новог закона.

Упркос финансијским разлозима везаним за рационализацију оружаних снага, неопходно смањење је узроковало потресе на свим нивоима војне структуре. Због брзине којом се рационализација мора обавити, кадровски стручњаци сумњају да програми за прекид службе на добровољној основи официра од каријере могу да дају очекиване резултате. Такође, сматрају да би подстицањем на добровољни прекид војне службе тих официра вероватно дошло до тога да прекид службе траже углавном специјалисти и техничари, који би одласком из војне службе најмање изгубили.

Војна реформа у Бугарској

Односи између друштва и војске

Седамдесетих година војска је постала толико везана за Комунистичку партију да је питање односа између друштва и војске постало замагљено и беспредметно. Око 85 одсто официра свих чинова били су чланови Партије. Преосталих 15 одсто није било у Партији, али су скоро сви били у организацији комунистичке омладине која је имала основне ћелије у свим јединицама оружаних снага.

Према бившем систему регулисања питања националне безбедности Бугарске, Државни савет, као најмоћнија државна институција, формално је контролисао националну безбедност кроз Државни комитет за одбрану. Тај комитет, који је управљао свим владиним структурама које су се бавиле питањем националне безбедности и имао овлаштења да поставља и смењује чланове највиших војних команди, био је само оверивач одлука Политбироа.

После пада Живкова, 1989. године, врх државног апарата је реформисан тако што је Државни савет замењен институцијом председника. Председник Желев, раних деведесетих година, покушао је да контролише формулисање националне безбедности кроз свој војни кабинет, који је, као помоћна институција, придодат председничком кабинету с наменом за „специјалне војнотехничке мере“. Војни кабинет су чинили главни ађутант и по један официр из сва три вида војске. Та институција није била део оружаних снага и служила је као место за информисање и саветовање председника као врховног команданта оружаних снага.

У оквиру измена организације, током 1991. године, формирано је и Саветодавно веће за националну безбедност, под окриљем председника, које је требало да обезбеди извршну контролу над институцијама за националну безбедност. У то веће, које је имало саветодавну улогу, били су укључени начелник Генералштаба и министри одговарајућих министарстава. Веће је требало да обједини ставове из извршне и законодавне области. Истовремено, због недостатка званичних надлежности Саветодавно веће за националну безбедност није могло да буде ефикасно, што се огледало у сталном кашњењу с усвајањем нове доктрине безбедности. Учињен је покушај, 1994. године, да се повећа ефикасност рада тог већа тако што је Национална скупштина дала Саветодавном већу одређена овлашћења и проширила његову структуру. Поред председника, као председавајућег, то веће су, према статуту, чинили: председник владе, министар одбране, министар унутрашњих послова, министар спољних послова, министар финансија, председавајући Националне скупштине, начелник Генералштаба и шефови посланичких клубова Скупштине. Пошто је тако постигнут консензус између креатора политике који треба да дефинишу нову националну доктрину безбедности, Саветодавно веће за националну безбедност имало је обавезу да разматра мноштво различитих задатака. Према закону, то веће није део председничког кабинета да би се обезбедио уравнотежен форум за дискусије и саветовање.

Упркос почетним намерама Националне скупштине, мало је учињено у вези с нејасноћама и двосмисленошћу у процесу доношења одлука о националној безбедности. Саветодавно веће за националну безбедност, које се састајало само повремено, није имало овлашћења и једино је могло да „припрема мишљења и препоруке“. Даље, због тога што су укључени представници различитих парламентарних група, дошло је до фракционаштва у раду већа, што је додатно расплинуло његов утицај.

У првој половини деведесетих година дошло је до размимоилажења између министра одбране и Генералштаба. Врх старог војног естаблишмента био је угрожен од отворено антикомунистички расположених министара одбране. Надлежности министра одбране и начелника Генералштаба биле су нејасне (начелник Генералштаба

формално је морао да потпише сва наређења заједно са министром одбране да би били ефикаснији), и то је био један од разлога за сталне конфликте. Недефинисаност врховне надлежне институције за доношење одлука и пратећи вакуум у области регулисања националне безбедности допринели су да у лето 1994. начелник Генералштаба дође у отворени сукоб с министром одбране због намере да пензионише неколико стотина старијих официра. Начелник Генералштаба је повучен с дужности са још неколицином официра из виших команди којима је прекинута служба. У вези с тим, чак су и неке велике јединице биле у стању приправности за евентуално ангажовање, а следећег дана Влада је поднела оставку.

У следећој владиној администрацији напетост се смањила, донекле и због тога што су се нови министар одбране (пензионисани адмирал) и нови начелник Генералштаба добро познавали. Нови начелник Генералштаба такође је тежио да избегне политичке расправе. Његово тежиште је било на професионализацији војске, мада су проблеми и даље постојали, као, на пример, неслагања око покушаја министра одбране да изведе кадровске промене у главној инспекцији војске. Још неповољнија ситуација везана је за чињеницу да око половина чланова Генералштаба није имала одговарајуће војно образовање за дужности на којима се налазила и то стање се задржало до краја 1998. године.

Због економских и политичких притисака следећих година је поново претила опасност да се распламсају притајене напетости и ситуација је била неизвесна. Према оценама западних аналитичара, високе војне команде су чак до 1998. године биле под контролом старе официрске гарде, што је сматрано препреком за корените промене. Због тога су западни аналитичари покушали да нађу узроке и формирају колективни портрет бугарског војног руководства до те године. Многи генерали су потицали из сиромашних сељачких породица и имали су неке предрасуде из прошлости. Мада су биографски подаци војног особља ретко презентовани, неки објављени подаци су познати. Већина тих лица, старости педесетак година, рођени су, одрасли и школовани у време јаког утицаја комунистичке идеологије. Од почетних официрских дужности па навише, мишљење партијског комитета и органа војне безбедности (који су били потчињени тајној полицији, а не војној команди), било је пресудно за њихово даље напредовање. И поред деполитизације оружаних снага (политичка активност у војсци законски је забрањена 1990. године), официри који су се надали постављењима на вишим нивоима, остали су активни чланови Комунистичке партије и, истовремено, није било официра изнад чина мајора који није био члан партије. Многа од тих лица потичу из крајева у којима је пре рата био јачи комунистички покрет. Комбинација тих чинилаца (врх војног естаблишмента) и непостојање јасне и јаке политичке институције за доношење одлука у вези с

питањем националне безбедности пресудно су онемогућавали планирање и спровођење ефикасне војне реформе.

Војни систем образовања

У Бугарској војсци систем образовања има три главна нивоа. Бугарски подофицири иду у подофицирску средњу школу, која је обично у оквиру виших војних школа (академије), које чине следећи ниво. Школовање у њима траје четири-пет година, и по завршетку школе питомци добијају чин поручника, а у многим случајевима и одговарајући цивилни инжењерски степен. Те школе се налазе у неколико градова (Софија, Варна, Велико Трново, Шуман, Д. Митрополија). У поморској и ваздухопловној академији школују се и цивилни студенти за потребе трговачке флоте и цивилног аеротранспорта. После најмање три године службе (тј. у већини случајева после обављања дужности командира вода и командира чете), млади официри могу да конкуришу за пријем на трећи ниво школовања, односно на Војну академију у Софији. Без завршетка те војне академије официр не може да достигне више чинове од потпуковника, или да командује јединицом већом од батаљона. У прошлости су најбољи официри, од чина мајора па навише, обично упућивани на одговарајуће војне академије у Совјетском Савезу, а после њиховог завршетка командовали су јединицама ранга пука, и вишим. Та пракса је сада прекинута. Старији официри који се разматрају за промоцију у генерале морају да прођу генералштабне курсеве у трајању од једне до три године на Војној академији у Софији, или да похађају академије у иностранству. Док је у прошлости официр једино могао да похађа совјетску генералштабну академију или Војну академију Фрунзе, где су сви официри из Варшавског пакта слати да студирају стратегију и тактику за командне нивое изнад нивоа дивизије, сада се официри упућују на војне академије на Западу (Сједињене Америчке Државе, Уједињено Краљевство Велике Британије, Немачка, Француска и Италија). После завршетка трогодишњег курса на академији официри се обично враћају у своје матичне јединице. Тада преузимају веће одговорности, као команданти батаљона или виших јединица, а најчешће дужности у командама пукова или дивизија.

Историјат тока војних реформи

Прича о војној реформи у Бугарској започета је непосредно после промене политичког система. Током 1990. године партијске ћелије у касарнама стављене су изван закона, а касније је новопостављени председник Желев иницирао усвајање закона о деполитизацији којим је забрањено лицима на служби у војсци учлањивање у било коју партију. Први министар одбране, после 1920. године, уложио је велики

напор и политички углед у реформи. Чињеница да је цивил постављен за министра била је револуционарна промена, а тај министар је значајно реформисао и Министарство одбране, одвајајући га од Генералштаба.

За свега неколико месеци персонал Министарства је смањен за 40 одсто, што је омогућено пре свега укидањем главне политичке администрације, војне контраобавештајне службе (пребачено у Министарство унутрашњих послова) и још неких делова администрације. По први пут је успостављена старосна граница за војна лица и многи старији официри су пензионисани. Бројно стање људства у Генералштабу смањено је са 1.400 на 800 лица. Неке од тих мера касније су оцењене као преурађене. Други по реду министар одбране (од маја 1992. године) превише је инсистирао на безусловном обнављању старе царске војске, што је био захтев који је једино водио ка даљим конфликтима са високим војним командама. Ти конфликти су настављени и са следећим министром одбране, који је био прилично ексцентричан и придавао је велики значај војним парадама и церемонијама.

Упркос увек актуелним проблемима у односима са високом војном командом, Влада је остала привржена идеји о војним реформама што је јасно наглашено и 1998. године, када је Бугарска изразила жељу за пријемом у Северноатлантски савез. Ту изјаву су касније пратиле и одговарајуће персоналне промене у Генералштабу: пре свега, постављен је нови начелник Генералштаба. Тај је случај био преседан и по томе што је ваздухопловни генерал први пут у бугарској историји постављен за начелника Генералштаба. Према одређеним изворима, то је потврђивало оријентације Бугарске на усвајање неких војних решења Запада, где постоји правило ротације на вишим формацијским местима између видова, родова и служби оружаних снага.

Према разним прорачунима, војна реформа у Бугарској требало је да се заврши до 2000. године, уз смањење броја припадника оружаних снага на 90.000 лица. Осим тога, планирана је и измена организације јединица, при чему је предвиђено да бригаде замене совјетски тип дивизија и да се три армије трансформишу у корпусе. Стара поставка одбране у оквиру Варшавског пакта такође је промењена, односно смањен је број јединица дуж граница са Турском и Грчком. Уместо тога, тежиште је на развоју малих, високопокретних снага за брзо реаговање, оспособљених за ангажовање на интернационалним кризним жариштима или за учешће у међународним мировним мисијама. На вишим нивоима војне хијерархије, организација команди видова била би реорганизована и формирао би се главни штаб. Тако би команданти свих видова оружаних снага упоредо имали звање начелника главног штаба, а надлежности би се односиле само на њихов вид.

Касних деведесетих година политика министра одбране сводила се на један циљ – интеграцију у Северноатлантски пакт. Предвиђено је предузимање конкретних мера за побољшање оперативне компа-

тибилности између Бугарске и снага НАТО-а, као и трансформација војног система образовања да би се досегли стандарди савеза. Измена начелника Генералштаба је сигнал да Бугарска, упркос економским невољама, наставља у правцу војних реформи несмањеном снагом. Војни савет Генералштаба објавио је 1998. године да ће нова структура команди бугарске војске бити заснована на моделу Северноатлантског савеза. Једна од основних промена јесте и професионализација војске.

Упркос искреном залагању Владе, војна реформа у Бугарској сучава се са многим препрекама. То је нарочито очигледно у поређењу с Румунијом, која је обавила сличне реформе у својој значајно већој војној организацији у периоду од 1991. до 1994. године. Бугарско војно руководство показало је одсуство ентузијазма према променама.

До касних деведесетих година Бугарска се ухватила у коштац са пословима везаним за војне реформе али са малим резултатима. Козметичке персоналне и институционалне промене мало су допринеле решавању стално актуелних проблема у центру реформи, пре свега лоше дефинисаног процеса одлучивања о националној безбедности и непопустљивости високих војних команди.

Преструктурирање мађарских оружаних снага

Мађарска влада је средином 1999. године дефинисала резолуцију за коначно решавање десетогодишњег проблема преструктурирања мађарских оружаних снага (МОС). Главни циљ те резолуције јесте да се оружаним снагама обезбеде могућности за испуњење обавеза које произлазе из чланства у Северноатлантском савезу. Реформом су предвиђене бројне промене у свим сегментима војне организације, па постоји и извесна сумња да ће све моћи да се обаве.

Током последњих десет година МОС имале су неколико узастопних реформи, које нису довољно ефикасно спроведене. У том периоду оружане снаге су значајно смањиле своју резерву и ресурсе, али је дошло и до великог одлива искусног кадра. Проблем је у томе што није успостављена модерна организациона и командна структура, упоредо са смањењем величине оружаних снага. Јер, официри у вишим војним круговима сада сваку промену прате са забринутотошћу и не верују у напредак и модернизацију.

Мађарске оружане снаге су имале око 150.000 људи у 1989. години, а крајем 1996. године око 63.000 лица (без људства у Министарству одбране и њему потчињених организација и истраживачких института). Кадровска структура била је следећа: 9.000 официра, 9.000 подофицира, 30.000 војника и 15.000 цивилних лица. Једна од неповољних последица тих великих кадровских смањења јесте непропорционалност, како по специјалностима, тако и по чиновима. На пример, према новој организацији предвиђено је око 250 пуковничких

места, а стварни број пуковника је много већи (имају више од 500 пуковника). Претходна велика смањења оружаних снага углавном су се односила на оперативне јединице, а мање на врх војне организације. Следећи неповољан чинилац био је стални финансијски проблем, те реформе никад нису до краја спроведене. Неке студије које се односе на претходне реформе показују да су могућности мађарских оружаних снага испод очекивања Северноатлантског савеза. Последица досадашњих смањења оружаних снага јесте и ограничавање могућности оружаних снага да испуне своје основне обавезе у вези с одбраном земље, тако да без додатних ресурса немају капацитета ни да одговоре војним изазовима актуелног међународног безбедносног окружења. Наиме, током међународног ангажовања у вези с кризом на Косову и Метохији показало се да мађарска влада нема ниједну ефективну војну јединицу за задатке брзог ангажовања у оквиру међународних снага.

Пресек садашње ситуације

Мађарска, према ставу из политике националне безбедности, утврђене 1998. године, нема „идентификованих непријатеља“, односно не разматра ниједну земљу као актуелни или потенцијални извор угрожавања њене безбедности. Истовремено, узети су у обзир сви процеси и развоји догађаја који су у супротности с интересима и вредностима Мађарске и могу да буду опасни по њену безбедност. Те опасности су се, током последње декаде, појављивале не у самој земљи већ у непосредном регионалном окружењу.

Према броју становника, Мађарска се налази на 14. месту у оквиру земаља чланица НАТО-а, а према укупном броју војника на 13. месту, док је по трошковима за одбрану на 17. месту, иза ње су само Луксембург и Исланд. Међутим, и у остале две нове централно-европске чланице НАТО-а – Пољској и Чешкој, ситуација у вези с финансирањем потреба одбране земље није много боља. Мађарска издвајања за одбрану износе 66 америчких долара по становнику, у Пољској – 74, а у Чешкој 96 долара. По војнику Мађарска троши око 11.945 долара, САД троше око 188.000, а Француска око 115.000 долара. Без обзира на тако ниске вредности релативних издвајања за војску, то је за Мађарску ипак узлазна тенденција јер је, на пример, за 1996. годину издвајање за војску износило око 500 долара по становнику, односно, око 8.000 долара по војнику. У вези с проблематиком трошкова одбране, велики проблем је њихова структура, а с тим проблемом се суочавају и друге земље чланице НАТО-а. Наиме, око половине средстава за одбрану троши се за финансирање персонала. Следеће велике ставке у војном буџету су набавке горива за авионе и возила и трошкови најнеопходнијег одржавања техничких средстава. Средства из буџета која преостану веома су мала за финансирање других активности, на пример, за истраживања и развој.

Поред обавеза према НАТО-у, за Мађарску је важно и питање односа с Европском унијом, која планира да до 2003. године креира сопствене потенцијале за управљање кризама и тако смањи заостајање у односу на Сједињене Државе. Како је стратегијски циљ Мађарске да се прикључи Европској унији, то намеће нове потенцијалне обавезе у вези с одбраном, односно с учешћем Мађарске у формирању европских заједничких одбрамбених капацитета.

Систем војног образовања

У оквиру реформе оружаних снага предузета је и реформа војног образовног система. Тако је виша ратна академија проширена, обједињавањем са самосталним војним техничким академијама и ваздухопловном академијом, под новим називом Универзитет националне одбране. Та институција је формално отворена и за цивилне студенте народне одбране.

Редовном обуком свих официра и подофицира обухваћен је и петодневни курс „НАТО“-а. Такође, обавезни су, као и раније (пре двадесетих година), курсеви страних језика. На пример, годишње курсеве страних језика у оружаним снагама похађа од 600 до 800 полазника (официри и подофицири), а више од 50 одсто полазника учи енглески језик.

Планови за будућност

Мађарска је испунила постављене услове за улазак у Северноатлантски савез. Трошкови за одбрану постепено су повећавани претходних година, а за 2001. годину планирано је да износи 1,81 одсто бруто националног производа. Међутим, деветина тих средстава предвиђена је за граничне јединице и цивилну одбрану, тако да стварни део трошкова за одбрану није требало да пређе 1,41 одсто бруто националног производа. Даљих повећања издатака за одбрану, у односу на бруто национални производ, вероватно неће бити, али се, с обзиром на планирани економски раст мађарске привреде, очекује реално повећавање буџета одбране за четири до пет одсто сваке године. Према плановима, та сума ће се користити за остварење циљева везаних за чланство у Северноатлантски савез.

Најзначајнија одлука Мађарске владе јесте разматрање свих аспеката одбране и модернизације оружаних снага кроз десетогодишњи план. На основу тог плана, од мађарских оружаних снага се очекује да из процеса реформи изађу као мања, али војно значајна, модерна и добро обучена оружана сила, способна да заштити државну територију и ваздушни простор и да буде гарант безбедности Мађарске, њеног територијалног интегритета, политичке независности и

демократског уређења. Истовремено, мађарске оружане снаге биће способне да испуне своју улогу у оквиру НАТО-а и спремне да учествују у мировним операцијама под окриљем Уједињених нација, НАТО-а и Конференције за европску безбедност и сарадњу.

Процес реструктурирања, који ће се обавити кроз три узастопне фазе, биће заснован на: логичком редоследу операција; националним и интернационалним приоритетима; испуњењу обавеза према НАТО-у у задатим роковима и очекивана расположивост неопходних ресурса, укључујући уштеде и њихово преусмеравање на реструктурирање.

Прва фаза реструктурирања треба да се оствари до краја 2003. године, а подразумева: креирање нове организационе структуре (укључујући дислокацију јединица и планирани број људства); успостављање система будућих уштеда; побољшање радних и животних услова војног персонала и повећање привлачности и статуса војног позива. У тој фази већи део средстава биће утрошен на програме за побољшање квалитета живота и модернизацију војних база, које би у будућности требало да имају велики значај. Мањи део средстава биће намењен за побољшање готовости, обуке и набавку војне опреме.

У другој фази (до 2006. године) приоритети су: наставак реализације програма за побољшање услова живота и рада припадника ОС; повећање нивоа готовости и обучености и набавка најнеопходније војне опреме.

У трећој фази, главни циљ биће техничка модернизација мађарских оружаних снага. Већи део средстава биће усмерен за набавку војне опреме, а мањи део средстава за програме обуке и готовости.

Основа за нову организациону структуру Министарства одбране (укључујући и оружане снаге) биће: остварење захтева за бољим управљањем борбеним јединицама; нормалнија бројна сразмера између командног и потчињеног особља и смањење броја помоћних структура и бројног стања људства у тим структурама. Планирано је смањење људства у оружаним снагама са садашњих 52.000 на 37.500 људи. Све одбрамбене структуре (Генералштаб и оружане снаге, администрација и помоћне структуре) биће потчињене Министарству одбране.

Језгро оружаних снага чини Копнена војска, која ће бити ефикаснија, и економски рационалне ваздухопловне снаге. Према степеноу готовости и попуњености људством, јединице видова биће подељене на: снаге за реаговање; главне одбрамбене снаге и резерву и снаге за територијалну одбрану. Снаге за реаговање биће способне да трезвено обаве наменске задатке како унутар, тако и изван граница Мађарске. Главне одбрамбене снаге користиле би се, пре свега, у Мађарској, у блиској сарадњи с локално распоређеним савезничким снагама, а степен њихове готовости и попуњености људством треба да буде усклађен са њиховом улогом. Резерва и снаге територијалне одбране

требало би да буду спремне за обављање својих задатака након мобилизације и заједничког увежбавања.

Мирнодопска попуна оружаних снага радикално ће се побољшати и биће испуњени услови који важе за снаге Северноатлантског пакта. Попуњеност Копнене војске људством повећаће се са 22 на 63 одсто, попуњеност ваздухопловних снага са 47 на 95 одсто, а оружаних снага у целини са 30 на 50 одсто попуњености. Генералштаб ће бити интегрисан у Министарство одбране као војни стручни орган за планирање, организацију и процес припремања одлука. Министар одбране управљаће оружаним снагама преко начелника Генералштаба.

Садашње команде дивизија ће се расформирати, што ће командну структуру учинити еластичнијом. Команда Копнене војске и Команда Ваздухопловства обављаће оперативне командне функције. Централне логистичке и војне организације за подршку и службе биће потчињене Команди за логистику и подршку. Ради оперативног функционисања војног врха, успоставиће се још у миру центар за здружене операције на заштићеном командном месту Генералштаба. Током кризних ситуација, штаб овог центра постепено ће се повећавати људством из Генералштаба. Основна јединица будуће организације Копнене војске биће батаљонска борбена група.

Као чланица НАТО-а, Мађарска треба да поседује одређени контингент готових снага за стављање на располагање том савезу. Једна од могућих варијаната структура тог контингента (до 12.000 људи) јесте:

- батаљон механизоване пешадије, оклопни батаљон и инжењеријски батаљон;

- батаљон механизоване пешадије и две чете за брзо реаговање;

- тим за логистичку подршку (за мировне операције типа ИФОР и СФОР);

- по један сквадрон борбених и транспортних хеликоптера;

- један или евентуално два хеликоптера за спасавање и извлачење.

Спајањем јединица по „основним гарнизонима“ омогућиће се економски ефикасније функционисање мањих војних целина. Због тога ће ОСМ повићи своје ефективе са 23 локације и поседоваће 73 касарне и друга објекта на 36 различитих локација. Процењује се да ће дислоцирање јединица коштати око пет милиона америчких долара, али да ће уштеде на основу тих дислоцирања износити око 13 милиона долара.

У вези с војним персоналом, нарочита пажња усмериће се на обезбеђење неопходне равнотеже у броју официра и подофицира да би се спречило осипање кадра због старосне структуре и структуре по чиновима, као и ради регулисања пријема и отпуста лица из војне службе. Тако ће се укинути садашња пракса да тек одшколовани кадар напушта војску пре уговором прописаног рока, уз симболично плаћање трошкова школовања. С аспекта избора и задржавања кадра, нови систем биће сврсисходнији и чиниће основу за напредовање,

распоређивање на дужности и учешће у образовању и обуци. Унапређивања ће се везати за формацијске дужности и биће заснована на такмичарском принципу, уз узимање у обзир оба чиниоца – и квалитета појединаца и стварних потреба оружаних снага, тако да ће се бирати најпогоднија и најспремнија лица. Због тога се промовише општи принцип: „на више (усавршавање) или напоље (из војске)“, тако да ће се одлуке о пензионисању доносити према временском ограничењу за службу лица на формацијским местима, годинама старости и перспективама за даље напредовање у каријери.

Преструктурирање ОСМ узроковаће смањење мирнодопског састава за око 15.000 лица, односно са 52.000 лица, у 2000. години, на 37.500 лица на служби у оружаним снагама. То смањење ће се реализовати у току прве две године реформе, уз примену пакета компензационих мера за олакшање преласка тих људи на цивилни режим.

На концепт техничке модернизације оружаних снага Мађарске утичу два основна чиниоца: тренутно стање технике и ниво будућих издвајања за трошкове одбране, као и захтеви у вези с важећим стандардима НАТО-а који одређују смер техничке модернизације. С аспекта компатибилности с НАТО-ом, највећи проблеми су следећи:

- недовољно развијена информатичка опрема и инфраструктура;
- превазиђена средства везе и радарска опрема;
- низак ниво и недостатак компатибилности система за ваздушни саобраћај, навигацију и обележавање;
- застарели возни парк;
- недовољне могућности за електронско ратовање;
- некомпатибилност већег дела опреме.

За реализацију задатака везаних за војну реформу постоје два основна начина: повећање војног буџета и уштеде на основу процеса реструктурирања. Без обзира на наведене проблеме и песимизам због садашње техничке опремљености мађарске војске, треба узимати у обзир чињеницу да је Мађарска ипак предузела значајне активности у вези с опремањем Копнене војске (1996. године) увођењем 200 нових оклопних транспортера (типа БТР) из Русије и 100 тенкова (типа Т-72с) из Белорусије. Мада су те набавке, с финансијског аспекта, биле веома повољне (враћање дугова из ранијих периода, ниже цене од тржишних, и слично), министар одбране је због њих, ипак, жестоко критикован у Парламенту. Већи део новонабављених средстава (пре свега, оклопни транспортери) распоређен је јединицама у граничном подручју ради побољшања њихових могућности за обезбеђење граница, пре свега према Југославији (због познатих догађаја и тадашње ситуације у региону). И поред тих великих набавки наоружања, Мађарска не прелази лимите постављене уговорима о регионалној контроли наоружања.

У вези с дугорочном техничком модернизацијом ратног ваздухопловства, Мађарска је опредељена за набавку нових авиона. У разма-

трање су узете понуде неколико великих светских произвођача (амерички Локид-Мартин, са F-16, француски Дасо, с „Миражом“ и шведски SAAB, с „Грипеном“). За избор најбоље понуде постоје веома комплексни критеријуми (не само перформансе авиона). Најбоље услове нуди шведски произвођач, који обећава ангажовање и мађарске привреде и економије у том великом послу. Његови мотиви за давање повољних услова набавке засновани су и на чињеници да њихов авион није проверен у реалном ратном сукобу, као и на мишљењу да ће то помоћи да продре на војна тржишта и других земаља региона којима, пре или касније, предстоји обнављање ратних ваздухопловстава.

Одбрамбена стратегија Грчке

Грчка, као најразвијенија и најстабилнија земља региона, у прошлом периоду није имала великих друштвених промена као наведене земље. Међутим, постоје следећи чиниоци на основу којих се може уврстити међу њих:

- Грчка следи оријентацију водећих западних земаља на „континуитет промена“;
- изложена је латентној могућности угрожавања од стране Турске (по принципу „свршеног чина“, као у случају Кипра);
- налази се у веома нестабилном окружењу (Балкан);
- лоцирана је у нашем региону;
- по величини територије и броју становника припада истој групи земаља којој и наша земља.

Концепт безбедности Грчке

Најновији преглед стратегије одбране Грчке (из 2000. године) усмерен је на трансформацију и модернизацију националних оружанских снага ради оспособљавања да одговоре на угрожавања која се очекују у новом глобалном и регионалном стратегијском окружењу у наредних петнаест година. Наиме, Грчка се налази у центру „нестабилног троугла“, који чине Балкан, Кавказ и источни Медитеран. Такође, на веома је добром месту за контролу поморских путева, па је њена улога изузетно значајна за поморске операције у Медитерану. Према томе, биће стратегијски важна за Запад најмање првих десет година 21. века, као што је Немачка била значајна током „хладног рата“. С политичког аспекта, Грчка је једина земља у региону која је истовремено члан Европске уније, НАТО-а и ОЕБС-а и која се залаже да се не мења постојеће стање у међудржавним односима.

Грчко министарство одбране дубоко је уверено да турска претња, нестабилно окружење на Балкану и грчке обавезе према НАТО-у,

Европској унији, Уједињеним нацијама и ОЕБС-у чине главни оквир у којем ће функционисати њене оружане снаге у наредних 15 година. Војне претње из Албаније и бивше југословенске републике Македоније не сматрају се озбиљним с обзиром на опште стање у тим земљама. Албански иредентизам може да провоцира сецесионистичке тенденције у БЈР Македонији, али тај потенцијални проблем могао би да се реши дипломатијом и мировним мисијама. Грчка граница с Бугарском релативно је сигурна, пошто конфигурација терена онемогућава сваку агресију. Бугарска неће бити у стању да угрози Грчку током првих пет до десет година 21. века, а таква могућност искључена је и због жеље те државе да се прикључи НАТО-у и Европској унији.

Копнена граница између Грчке и Турске много је угроженија због природе терена и његове релативне изолованости од остатка државе. Међутим, река Еврос је препрека за сваког могућег агресора. Одбрана егејских острва узрокује објективне тешкоће, јер их је веома много и распршена су дуж турске обале и на југу земље. Процењује се да је Турска способна да истовремено угрози два-три мања и, вероватно, једно веће острво. Ако би се то десило, следећи корак било би пресецање унутрашњих пловних путева ради изолације снага базираних на острвима. Сматра се да би у случају таквог сукоба дошло до стране интервенције ради спречавања ширења конфликта, али Грчка тада не би била у предности, јер би се вероватно задржало затечено стање (то доказује случај Кипра).

Према новим безбедносним приоритетима, измењени одбрамбени задаци грчких оружаных снага су:

- копнена, ваздушна и поморска одбрана против сваке спољне претње;
- чување државних граница на копну, мору и у ваздушном простору;
- спровођење доктрине „заједничке одбране простора“ с Кипром;
- заштита етничких Грка изван националних граница;
- смањење нестабилности на северним границама;
- готовост за обавезе према НАТО-у и европским снагама за брзо деловање;
- обезбеђење морских пролаза у источном Медитерану;
- учешће у регионалним и интернационалним мировним операцијама.

Нова политика националне одбране Грчке заснована је на обједињеним стратегијским доктринама „Одвраћање“ и „Еластични одговор“. „Одвраћање“ се односи на способност оружаных снага да учине неприхватљивом цену агресије против Грчке, а „Еластични одговор“ на њихову способност да одговоре на агресију на било којем нивоу. Основне одреднице те доктрине су:

- „стратегијска флексибилност“, што подразумева брзу концентрацију, развој и употребу оружаных снага када год је неопходно осу-

јетити намере непријатеља. То је једини начин на који грчке оружане снаге могу да изводе вишеструке операције у сложеном окружењу јединствене одбрамбене области (на пример, Егеј и Кипар);

– „регионално присуство“, што значи способност оружаних снага да се укључе у догађања на Балкану и источном Медитерану. На тај начин се повећава престиж државе, доприноси регионалној стабилности, ковању пријатељских веза са суседним нацијама обезбеђењем помоћи итд.

Неколико нових оперативних концепата, које већ остварују главне западне силе, такође је усвојено, а то су:

– „супериорни маневар“, као вишедимензионална имплементација информационих могућности, укључујући способност ангажовања (и еластичност при употреби), као и непосредно развијање копнених, ваздушних и поморских снага за специфичне оперативне задатке;

– „информационо ограничавање“, односно способност за прикупљање и обраду информација и спречавање непријатеља да чини то исто;

– „прецизност нападних дејстава“, тј. способност веома прецизног одређивања циља дејства, обезбеђење његовог праћења, извођење прецизног напада, контрола степена успешности напада и, ако је потребно, понављање акције;

– „одлучне операције“, односно развијање јаким и ефикасним снага на простору операција;

– „интегрисана логистика“, што подразумева напредне методе управљања логистиком за сва три вида да би се обезбедили економичност, стандардизација средстава и материјала и брзо реаговање у кризним ситуацијама.

Планираном новом организацијом оружаних снага предвиђено је смањење тренутно бројних малих јединица и формација, што ће резултирати значајним уштедама. Промене које су одобрене још 1997. године већ су започете, али треба да се убрзају. Нова организација требало би да се заврши до 2003. године.

За Грчку је важно и одржавање ефективних резервних снага, пошто још постоји ризик од општијег сукоба. Међутим, одржавање у стању сталне готовости свих снага ради одговора на могућа угрожавања финансијски је недопустиво. Због тога постоји потреба за новом политиком у вези са саставом, организацијом и обуком резерве, тако да комбиновање резерве и редовне војске буде флексибилан и ефикасан процес. Планираним смањењима редовне војске и успостављањем снага за брзо реаговање, повећава се улога резерве војске. Њено држање на високом нивоу спремности појачаће борбену спремност војске у целини. Те резервне снаге могу да задовоље потребу за специфичним задацима и на основу њих, истовремено, може да се смањи незапосленост, пре свега, у пограничним областима земље.

Интеграција је способност три вида да дејствују заједнички и тако повећају кумулативну снагу. Снаге које изводе интервидовске операције биће под командом интегрисаног (интервидовски) штаба и имаће већу операциону снагу него у миру. Здружене формације и штабови биће састављени према захтевима конкретног војишта. Први корак у том правцу јесте успостављање снага за брзо реаговање, које ће бити мале, флексибилне и са великом ватреном моћи. У оквиру промена предвиђене су и следеће конкретне мере:

- редефинисање места и улоге врховног команданта оружаних снага да би линија командовања била иста и у миру и у рату;
- конкретизација нове здружене доктрине на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу;
- доношење нових директива и концепата за здружену логистику, обавештајне послове, психолошке операције, електронско ратовање и разне друге аспекте.

Проблематика везана за људство оружаних снага односи се, првенствено, на побољшане радне услове и обезбеђење дефинисаног нивоа обучености. Због тога ће се повећати број професионалаца и побољшати ниво њихових квалификација, посебно за лица примљена на основу петогодишњих уговора.

Циљ Министарства одбране јесте дугорочна стабилизација трoшкова одбране, уз истовремено повећавање ефективности оружаних снага. Програми увођења наоружања засновани су на планираној будућој структури оружаних снага, новим оперативним доктринама и, изнад свега, на вишенаменском карактеру. Приоритет ће имати „паметна“ оружја. Колико год је могуће, смањиће се зависност од страних извора и повећати подршка националној одбрамбеној индустрији и заједничким улагањима. Грчка одбрамбена индустрија мора да функционише као полуга домаћег раста и произвођач технологија које ће се проширити на националну економију. Програми набавке морају да се планирају правовремено, тако да грчка индустрија има довољно времена да у њима учествује.

Коренитим променама у војној области (нарочито у природи вођења рата) из основа се мења карактер војних операција. Према концепту одбрамбене иницијативе НАТО-а постављени су Грчкој специфични задаци које мора да обави у тој области, посебно да покаже већу компактност унутар својих оружаних снага и, где је могуће, између грчких и савезничких снага. Министарство одбране Грчке, суочено с новим изазовима и постојећим безбедносним проблемима у региону, озбиљно је разматрало револуционарне промене у војној области у свом прегледу стратегијске одбране. У вези с тим, главни ставови су:

- способност оперативног развоја се најбоље повећава инвестирањем у ваздушни и поморски транспорт и реорганизацијом снага у мање, брже покретне јединице, опремљене лакшим али убојнијим средствима;

– издржљивост зависи како од напредних технологија, тако и од одговарајућих логистичких напора;

– за ефективно ангажовање неопходни су разноврсни савремени системи наоружања, пројектили високе прецизности, уређаји за праћење и извиђање у свим временским условима, јуришни хеликоптери и „невидљиви“ авиони. Основни захтев је да ти системи буду компатибилни са свим видовима оружаних снага;

– способност преживљавања на бојишту зависи од способности да се заштите снаге у случају употребе оружја за масовно уништавање;

– унапређени систем командовања је основни чинилац за повећање грчких војних могућности.

Један од главних проблема у оружаним снагама јесте како довољно брзо да се уграде технолошке иновације да би се обезбедиле нове борбене могућности (екстремна прецизност, тачност, ефективност и сигурност за сопствене трупе). Очекује се да ће се тај проблем решити у високообразовним установама Грчке.

Закључак

На основу наведеног, могу се извести следеће заједничке карактеристике које се односе на узрок војних реформи и пројектоване правце, ток и проблематику везану за реформе:

– афирмисан је формални однос надређености и практичног утицаја цивилне власти (преко министарстава одбране) на оружане снаге;

– у креирању војних реформи полази се од претходно јасно дефинисаних циљева националне политике одбране и безбедности државе;

– уколико не постоје јасни циљеви националне политике и нису реално планиране реформе настају велики проблеми и реформа се непотпуно реализује;

– у дефинисању националне политике одбране посебно је важан став о потреби различитог учешћа у међународним војним мисијама, пре свега у матичном региону, као и став о потреби учешћа у регионалним безбедносним међународним интеграцијама;

– планирају се и припремају посебне снаге (мањег обима) за учешће у међународним мисијама;

– реформе се планирају и одвијају у условима сталних ограничења финансијских средстава;

– један од основних параметара реформи јесте смањење људства, јединица и гарнизона;

– техничка и организациона модернизација оружаних снага (већа мобилност, убојитост, аутономност јединица) јесте приоритет који се поштује и, према одређеној динамици, уграђује у токове реформи;

– постоји тежња ка стандардизацији војне опреме према критеријумима водећих западних земаља и НАТО-а;

– државе које су чланице НАТО-а и оне које томе теже усвајају и стандарде везане за организацију јединица;

– пројектују се и стварају контингенти снага за брзо реаговање, као најспремнији и најубојитији део војске;

– постоји тежња да се скрати командни ланац (од генералштаба до оперативних јединица) и ланац одлучивања (од председника до генералштаба);

– у попуни људством усмерење је на повећање дела професионалних војника, као и на скраћење трајања војног рока за регруте;

– од почетка реформи постоји изражен одлив професионалног кадра, пре свега стручног и млађих годишта, па се планира повећање стандарда војног персонала као саставног дела реформи;

– планира се рационализација и, у вези с тим, интеграција војног образовног система са цивилним образовним системом, као и школовање официра у страним земљама, пре свега у водећим западним земљама;

– војне реформе су дуготрајан (вишегодишњи) процес.

На крају, може се закључити да су велике друштвене промене главни узрок великих реформи оружаних снага и да, дугорочно, реформисању војске треба приступати с аспекта „непрекидности промена“, односно као увек потенцијално актуелном процесу, сходно новим изазовима било које врсте.

Литература:

1. Sebastian Gorka, „Hungary reinvents its defence force“, „Jane’s intelligence review“, стр. 197–200, мај 1997.
2. Laszlo Szabo, Gyulo Bene, „On the way to a modern force“, „Military technology“, стр. 69–71, децембар 2000.
3. „Greece details strategic defence review“, „Military technology“, стр. 49–61, децембар 2000.
4. Ken Gause, Stephan E. Nikolov, „Bulgaria focuses up to military reform“, „Jane’s intelligence review“, стр. 401–406, септембар 1997.
5. Jose C. d’Odorico, „Argentina’s Military Reorganization“, „Armed forces journal“, стр. 18–19, јул 1998.